№ 86 Ausgabe A.

HOMAN

№ 86 (178) Hod II. Wilnia. 26 kastryčnika 1917 h. Cena 5 fen. (3 kap.)

Cena s pieresyłkaj i dastaŭkaj da chaty.

na 1 hod—4 m. 80 fen., na ½ hodu—2 m. 40 fen., na 3 miesiacy — 1 m. 20 f., na 1 mies. — 40 f.

Biełaruskaja Wilenskaja czasopiś

wychodzić dwa razy u tydzień: u aŭtorki і piatnicy.

Adres redakcii: Wilnia, Zawalnaja 7.

Adres administracii i ekspedycii: M. Stefanskaja 23.

Cena Abwiestak·

na 4-aj staranie za radok drobnymi literam —25 fen.; drobnyje abwiestki pa 5 fen. za słowa. Abwiestki ab śmierci—60 fen. za liniejku drobn. drukam.

Pierad rewolucijej u Italii.

25 kastryčnika.

Zachodni teater.

Front Ruprechta Bawarskaho: U Flandryi ahoń krapčejšy, čym zwyčajna, miž morem i i wozieram Blankart. Ad lesu Hutholst da Pašendalu ahoń u wiečary dajšoŭ najsilniejšaho barabannaho.

Front niamieckaho Naślednika: Pry kanali Uaz-En ahoń u wiečary dajšoŭ wialikaj siły i nie słabieŭ u načy.

Uschodni teatr.

Ničoha wydatnaho.

Italjanski teatr.

Učora niamieckije i aŭstryjackije wojski wystupili proci swaich byŭšych sajuźnikoŭ. Užo mnoha razoŭ wyprabawanyje dywizii paśla karotkaho ahnia prarwali italjanski front na Izonco ad Fliča da Tolmejnu na šyryni 30 kil. Werožyje pazycii, zamykaŭšyje daliny, byli ŭziaty z adnaho ŭdaru. Śnieh i doždž zadzieržywali ruch upiarod. Ćwiordy adpor italjancoŭ byŭ złomlen wostraj bitwaj na štyki. Operacii razwiwajucca dalej. Da wiečara ŭziaty ŭ pałon bolš za 10,000 italjancoŭ, u tym liku štaby dywizij i brygad, i zdabyta bahataja dabyča ŭ harmatach i wajennych materjałach.

WIENA. (W.T.B). 24.X. Operacii na Izonco trywajuć dalej udačna. Złučenyje armii wykinuli worahoŭ z ich pazycyj na fronci 30 kil. šyrokim. Uziaty niekolki tysiač pałonnych i mnoha harmat.

LUGANO. Prawaja hrupa i hrupa centru (82 dedutaty) pastanawili padać u italjanskim parlameci hołas proci ministerstwa. Hetym razwiazywajecca pytańnie ab ministerstwie.

LUGANO. U italjanskim parlamenci Henriko Ferri zajawiŭ, što jon spadziejucca demosntracii parlamentu za mir, padobnaj da nanifestacii niamieckaho parlamentu. Na žal, sajuźniki dahetul ješče nie dali adkazu na mirnaje predłažeńnie Papieža.

BERN. Amerykanskaja partyja paśla wystupleńnia členaŭ jaje, stajaŭšych za wajnu, ciapier užo ćwiorda staić za mir.

BERLIN (W.T.B.). La bierahoŭ Anhlii i ŭ Paŭnočnym mory niamieckije padwodnyje łodki iznoŭ zatapili 26.000 tonn.

PIECIARBURH (P.T.A.). Padhatawiełny parlament. Wajenny minister Werchowskoj, odznačyŭ trywajučyj dalej pachod worahoŭ u rasiejskije ziemli. Adnak worahi nie padčyniać Rasiei swajej woli, bo armija da kanca budzie spaŭniać swaju pawinnaść. Odpusk rekrutoŭ s 1895—1898 h. h. nje asłabić siły armii.

BERLIN. 25. X. Pawodłuh hazetnych wiestak, kandydatura hrafa Tarnowskaho na ministra - prezydenta Polšču pryniata.

U haścinicy «Adlon» adbyŭsia ustanoŭčy schod niamiecka-polskaho towarystwa.

Peŭnyje wiedamaści ab niamieckaj wajennaj pazyce.

Čy zabaspiečena likwidacija wajennaj pazyki biez strat?

1. Užo ciapier addziełam impierskaho banku zahadano u kožnaho padpisčyka na wajennuju pazyku, katory prymušen pradać swaje papiery dziela haspadarskich patreb, kupłać ich na summu da 1.000 marak pa padpisnoj canie 98%.

2. Ab krokach paśla wajny haława impierskaho banku niedaŭna skazaŭ:

Pazyčkowyje kassy, biazsporna, astanucca ješče na rad hadoŭ, — ja dumaju, najmienš 4—5, i buduć adkryty dziela pryjomu pazyčkowych papieroŭ. Ale hetaho im budzie mała. Ŭ wielmi čyślenych prypadkach s pryčyny wialikich wydatkoŭ wUładzielcy buduć prymušeny swaje papiery wajennaj pazyki zabiarnuć, pradajučy, u hrošy, katoryje pojduć na kuplu syrcoŭ, warštatoŭ i inš. Z hetaj pryčyny zusim sprawiadliwaj što ŭ pieršyje hady paśla zamireńnia na rynak buduć kinuty papiery na wializarnyje summy wajennaj pazyki—cełyje miljardy. Impierskim i ahulnymi niamieckimi bankami buduć učynieny kroki,—ja na heta spadziajusia i žadaju hetaho, — i z ich padmohaj pazyčkowyje kassy daduć kapitały, kab uziać kinutyje na rynak papiery.

Ja zusim nie sumlewajusia, što heta prahrama pałožyć peŭnuju zaharadź pierad niebaspiekaj upadku kursu ad niepamiernaj padačy papieroŭ.

Da našaj krajowaj intelihencii.

(Adkrytaje piśmo).

Piśmo hetaje prysłano nam wiadomym predstaŭnikam wialikšych ziemleŭłaśnikoŭ, p. Kazimiram Šafnaglem s Kušlan, ašmianskaho paw., katory ŭsio swajo žyćcio stajaŭ na ščyra krajowym stanowiščy, jak syn ziamli Biełaruskaj, a ciapier, kali nastaŭ moment dziela čynnaho wystupleńnia biełaruskaho narodu, prystupiŭ da biełaruskaj nacyonalnaj raboty, jak biełarus.

Piśmo hetaje maje wyjšci u asobnaj adbitce takže i ŭ polskim pierekładzie.

Redakcija.

Pryjšoŭ moment jadyny, moment asabliwy, moment, katory mo' ŭžo ŭ historyi nie paŭtorycca bolš dla nieščaśliwaho, pazbaŭlenaho swajej dzieržaŭnaści, pakinutaho swaimi naturalnymi kiraŭnikami — swaim duchawienstwam i swajej świeckaj intelihencijej biełaruskaho narodu. Hety narod biełaruski pryzwan ciapier sam pastanawić ab sabie, ab swajej budučynie, pryzwan pakazać, što jon jość i padać hołas, što jon žywie, wyskazać swaje palityčnyje i nacyonalnyje žadańnia.

Ale jaki-ž strašenny trahizm! Hety narod biełaruski, katory, jak, i kožyn inšy narod, pawinien składacca z niekolkich hramadzianskich słajoŭ: narodnaj massy — sielanstwa i rabotnikoŭ, dy s klas mienš čyślenych, ale ekonomična i kulturna silnych i nacyonalna świadomych, — značyć: ziemian, mieščanstwa i predstaŭnikoŭ wolnych prafesij, — hety narod biełaruski składajecca ciapier tolki s čyślenaj, ale ciomnaj, niehramatnaj, nacyonalna nieświadomaj sielanskaj i rabotnickaj massy, bałamučenaj pa siahońniašni dzień panujučymi nad jej palityčna, ekonomična i kulturna nacyonalnaściami. Bo hety narod biełaruski — to sirata, biedny, ciomny biezzaščytny, sirata, pakinuty swaimi naturalnymi ajcami i apiakunami — swajej intelihencijej. I woś, kali nalacieła strašennaja historyčnaja nawalnica, kali prahawitaść susiedzioŭ ščeryć zuby, kab prahłynuć i scierci da zwańnia zabličča ziamli narod biełaruski, kali

razam s tym—dziakujučy ščaśliwamu choduzdareńnioŭ—hetamu narodu zaświaciŭsia, praŭda, słaby ješče pramień nadziei na nacyonalnaje i palityčuaje adradžeńnie,—u hetki stanoŭčy zwarotny moment toj narod — sirata staić woś biezzaščytny, bytcym sinačnaja pažywa dla kožnaho, chto zachoče praciahnuć pa jaho ruku, kab jaho zniščyć, denacyonalizawać, prahłynuć!

Hdzie-ž zaprapała taja naturalnaja apiakunka i kiraŭnička kožnaho narodu — jaho intelihencija? Jakim dziŭnym, trahičnym zdareńniem astałosia ad narodu hetaho tolki tuławo,—dzie padziełasia haława jaho?

Ach, bo intelihencija hetaho narodu niekàli za sorak siarebrenikoŭ (šlachockije prywilei—paddanstwo sielan) adrakłasia jaho, zdradziła swoj ułasny narod, pryswoiŭšy čužuju dla jaho mowu, kulturu i palityčny ideał. Biełaruski narod i staŭsia hetak siratoj, bo jaho intelihencija, jaho wyšejšyje, abaspiečenyje, klasy denacyonalizawalisia, spolščylisia, stalisia čužymi tej massie narodnaj, s katoraj wyšli, čužymi tej ziamli, z jakoj ad wiakoŭ ciahnuli žyćciowyje soki.

Raz pačaŭčyjsia razdzieł wyzywaŭ usio wialikšyje rezultaty, pahłyblaŭšyje ŭsio bolej propaść miž narodam biełaruskim i jaho apalačenaj intelihencijej, bo biełaruskaja massa, pazbaŭlenaja swaich ułasnych, nacyonalnych, kulturnych słajoŭ, astałasia na pačatkowaj stupieni razwićcia sa swaim „prostym“ — jak u pakornaści swajej nazywaje—jazykom, sa swajej nacyonalnaj nieświadomaściu, katoraja wyjaŭlajecca, naprykład u tym, što biełarus nia wiedaje, chto jon papraŭdzi jość, i na pytańnie ab heta, kali katalik, kaže: „polski“, a kali prawasłaŭny — „ruski“, nie majučy mahčymaści raspaznać hetych dwuch asnaŭnych paniaćcioŭ — wiera i nacyonalnaść, bo utraciŭ nawat žadańnie mieć swaju ŭłasnuju hasudarstwienaść i nacyonalnuju samabytnaść.

Intelihencija biełaruskaho narodu — jaho „abywateli“, duchawienstwo i mieščanstwo, pryswoiŭšy sabie čužuju, ale bahatuju polskuju kulturu z jaje pyšnymi zdabytkami, tradycijami, literaturaj i idealami, katoryje zichaciać tysiačami kaleroŭ, wabiučy wočy, dušu i serce, i ŭłažyŭšy ŭ skarbnicu hetaj čužoj kultury bahatyje ŭłasnyje zdabytki, pakłaŭšy na žertwienny ałtar polščyny najwyšejšyje prajawy swajho nacyonalnaho gienija (Mickiewič, Koondratowič, Kościuško, Ožeškowa, Moniuško, Sienkiewič i t. p.) daŭšy polskamu narodu papraŭdzi lwinuju čašć taho, čym palaki pyšajucca, jak swaim najwialikšym i najcharašejšym bahaćciem, — hetaja apalačenaja biełaruskaja intelihencija ciapier s pahardaj pahledaje na narod, s katoraho sama wyjšła, zusim, jak toj mužyk, katory dajšoŭ bahaćcia, pabudawaŭ na miejscy baćkawaj chacinki pałac, apranuŭsia ŭ bahatyje šaty, nabraŭsia „panskich“ manier — i saromicca swajho sielanskaho rodu, s pahardaj hladzić na tych biednych bratoŭ swaich, katoryje ŭ mužyckaj chaci astalisia, dy jšče horš i strašniej: užo ich za bratoŭ nia ličyć, wyrekajecca ich i supolnaho z imi pachodžeńnia...

A ty, panie, katory ad dziadoŭ-pradziadoŭ žywieš tut, u Biełarusi, maješ biełaruskaje imia, abo choć i polskaje, ci spolščenaje, dyk usio roŭna čyślenymi wuzłami krywi ad wiakoŭ zwiazan s tutejšym narodam i z hetaj ziamlicy rodnaj, z hetaho kraju — takoha blizkaho, z jaho paloŭ, požniej i lasoŭ i pawietra swaje soki žyćciowyje ciahnieš,—ty, panie, katory ad dziadoŭ-pradziadoŭ žywieš u najbližejšym susiedztwie z hetym narodam i s pracy jaho zdabywaješ swajo bahaćcie, — ty, da katoraho lud hety hetak ščyra, hetak miła, pa syncŭsku piaščatliwa pramaŭlaje: panok, panočak, bytcym mimawoli šukajučy ŭ „panu“ apiakuna, ajca, — ty, panie, na pytańnie , chto ty taki? — adkazywaješ: „Ja? Ja—palak!“ Tak, horda, pyšna, świadoma: palak! Kryj Bože nie biełarus: „fe, heta wychodzić tak pa-chamsku, tak kompromituje, tak niazhodliwa z maimi tradycijami, idealami i minuŭščynaj!“

Woś, u čym trahizm pałažeńnia: biełaruski narod, praŭda, maje swaju intelihenciju, dy jana — poskaja!

Dwa asobnyje świety, dźwie mowy, dźwie tradycii, dwa świetapahlady, — dźwie orjentacii!

A trahizm pałažeńnia uzwialičywajecca jašče tym, što i miejscowaje duchawienstwo, radziŭšajasia ŭ hetym kraju, časta wyjšaŭšaje biezpasredna z biełaruskaj massy abo sa solščenaj šlachty biełaruskaj, častka s čysta biełaruskim imieniem, čurajecca hetaho narodu. Na pytańnie: chto ty? — ksiondz adkazywaje: Ja čuju siabie palakam...

I woś biedny sielanin biełaruski ani ŭ swain „panku“, ani ŭ ksiandzu nie bačyć ŭžo brata. Pan i ksiondz pramaŭlajuć da jaho nie jaho rodnaj „prostaj“ mowaj, a jazykom „panskim“, kulturnym, jazykom polskim. Pan i ksiondz ličać, što ich najświaciejšaja nacyonalnaja pawinnaść — apalačyć biełarusa-mužyka praz kaścioł, praz škołu, a kali-b udałosia — dyk praz sud, praz uradowyje ustanowy, a ŭ kancy, jak najwyšejšy ideał, praz dzieržaŭnaść... polskuju!

Čym že wy, apalačenyje biełarusy, lepšyje za pahardžanych wami hakatystoŭ i abrusicieloŭ? Adumajciesia! Čy nie ŭ sto razoŭ horšy wy za ich, čy nie zasłuhoŭwajecie na imia adstupnikoŭ swajho narodu?! Bo kali hakatysty i abrusicieli prychodziać, majučy ŭłaść, s čužoj ziamli dziela denacyonalizacii taho abo inšaho narodu, dyk jany za heta prynosiać jamu dostup da wializarnych karyściej, katoryje denacyonalizowanym daje prynaležnaść da palityčna ci kulturna mahutnych dzieržaŭnych orhanizmoŭ. A wy, apalačenyje biełarusy, wy—adstupniki ŭ rodnym kraju, u kraju, dzie wy uzhadawany, dzie žywiecio, — adstupniki, bo chočecie pazbawić narod swoj jaho nacyonalnaści, chochočecie nawiazać jamu čužuju hasudarstwienaść — zamiest pamahčy jamu stwaryć swaju ŭłasnuju, nakinuć jamu čužuju mowu, katoraja stałasia dla was radzimaj...

(dalej budzie).

Z žyćcia u Rasiei.

Ukraincy.

(hl. u № 85).

Bačučy hetkaje pałažeńnie, rasiejski časowy ŭrad (prawicielstwo) kab zrabić zhodu z ukraincami, pasłaŭ da Ukrainskaj Centralnaj Rady ŭ Kijeŭ ministroŭ Tereščenku i Cereteli.

Hetyje dwa ministry zrabili umowu z Ukrainskaj Centr. Radaj. Pa hetaj umowie Ukraina pryznawałasia aŭtanomnaj u swaich etnografičnych hranicach. Ukrainski hienieralny sekretaryat, wybrany Centralnaj Radaj, papoŭnienaj predstaŭnikami nacyonalnych mienšaściej, pryznawaŭsia wyšejšaj ŭłaściu na Ukrainie i ŭsie znosiny roznych instytucij na Ukrainie s centralnym rasiejskim uradam pawinny byli adbywacca cie-

IV. Žartliwyje pieśni i prypieuki.

(Hladzi u № 73—85 «Homana»).

Ščyhławo wiasielle.

Ščyhlik niawialički hramadu zbiraje,
Sam nia choče adzin žyci, žanicisia maje.
Uziaŭ maładzicu—barawu sinicu,
Krasnuju, jasnuju wierabja siastrycu.
Pasłaŭ arła, pasłaŭ arła ŭsio ptastwo zbiraci,
A aroł napaŭ husi, dawaj pabiwaci.
Dwa śnihiry, dwa śnihiry špaka spajmali,
A warony za toj čas karawaj zhibali.
Dwa kapłuny, dwa kapłuny soład małacili,
Kurapatka i s ciacieraj da młyna nasili.
Bacian miele, bacian miele, a kruk zasypaje,
A warobčyk, dobry chłopčyk, muku abiraje.
Pierapiołka, pierapiołka chatu abmietaje,
Sawa siadzić na pokuci, skosa pahladaje.
Siadzić dzierhač, siadzić dzierhač na parozi,
Puhač, puhač upiŭšysia lažyć na marozie.
A saročki, jak prydanki, skačuć kala łaŭki:
Biedna ž naša hałowańka, nie majem pryhanki.
A čaječka s kuličkom na wiasielli jhraje;
A kulik čajku chapiŭ za čubajku,
Čajka kihiče: „zhiń ty, kuliče!»

Prypieuki.

* * *

A na wuiicy homan, homan,
A chto ž tam hamonie?
Žonka muža kačarhoj
S kačmy damoŭ honie!

* * *

Za što-ž mianie mužyk biŭ,
Za jakije ŭčynki?
Ci ja jamu nie naprała
Za hod try pačynki?!
Nie ja prała, kuma prała,
A ja pamahała:
Dała kumie harščok krup
I try kuski sała.

* * *

Išła dzieŭka z Barysowa;
— A čyja ty?—Dzianisawa.
— A jak zwaci?—Hanusia.
— A što robiš?—śmiajusia.

* * *

Tancawała ryba z rakam
I piatruška s pasternakam,
A cybula dziwawała,
Što dziatuška tancawała.

* * *

Adna baba ašaleła,
Druhaja aślepła:
Adna adnu asiedłała —
Pajechali ŭ piekła!

* * *

Jak ja była małada,
To ja była rezwa:
Cieraz płot u harod
Sama pieralezła!

* * *

Siaki-taki cielapień —
Jakraz ŭ baćku ŭdaŭsia:
Nizam, chmyzam cieraz płot,
U krapiwu schawaŭsia!
A jak wyjšoŭ s krapiwy,
To ŭziaŭsia u boki.
Hlańcie baby, hlańcie dzieŭki, —
Jaki ja wysoki!

* * *

A ty kumka maja,
Ščebiatunijka!
A čamu-ž nie piaješ
Biez pałudnijka?!

raz henieralny sekretaryat. Členy sekretaryatu naznačalisia za hieneralnych sekretaroŭ (ukrainskich ministroŭ) aświety, ziemlarobstwa, daroh, počt i telegrafoŭ, jeminnych spraŭ i inšych.

Nia ŭsim hienieralnym sekretarom pryznawałasia poŭnaja ŭłaść. Hetak, heneralnamu sekrataru aświety pryznana była ŭsia ŭłaść, a hien. sekratarom daroh, počt i telehrafoŭ dana tolki mahčymaść hatawacca da pryniaćcia hetych ustanoŭ u toj čas, kali aŭtanomija Ukrainy budzie pryznana Rasiejskaj u stanoŭčaj zborniaj.

U. C. R. u hetaj umowie prystała na toje, što rasiejskaja ustanoŭčaja zbornia pastanowić, jakoj šyryni maje być aŭtanomja Ukrainy[1]).

Henaja umowa nie zdawoliła rasiejskich kadetaŭ. Jany i dumać nie chacieli ab tym, kab dać ukraincam aŭtonamiju. S pryčyny henaje umowy kadety wyšli s časowaho ŭradu.

Umowaj časowaho uradu z Ukr. Centr. Radaj pastanoŭleno było, što časowy urad wydaść instrukciju ab aŭtanamii Ukrainy, a U. C. R. — nowy uniwersał da uktainskaho narodu. Tymčasam u nowy ŭrad uwajšło kadetaŭ bolš, čym było raniej, i hety nowy urad wydaŭ instrukcju, zusim niazgodnuju z umowaj.

Hetaj instrukcijej za Ukrainaj pryznawalisia tolki piać hubernij: Kijeŭskaja, Połtaŭskaja, Wałynskaja, Padolskaja i Čarnihoŭskaja biez pawietu Staradubskaho, Nawazybkoŭskaho i Horodnianskaho. U instrukcii było skazano, što inšyje ukrainskije hubernii abo čaści ich mohuć być pryłučany da aŭtanomnaj Ukrainy, kali ich ziemstwy hetaho zažadajuć. Hienieralnyje sekretary daroh, počt i telehrafoŭ, jeminnych spraŭ nia byli pryznany, zmienšałasia kompetencija wajennaho sekratara; bolš miejsc dawałosia nie ukraincam u hienieralnym sekretaryacie.

Byŭ moment, što s pryčyny hetaje instrukcii Ukraina za małym iznoŭ nie parwała s časowym ŭradam.

Jak niesprawiadliwy žadańnia časowaho ŭradu, možna bačyć s taho, što instrunkcija pryznana była niesprawiadliwaj i škodnaj dla zhodnaho žyćcia narodaŭ Rasiei nia tolki členami C. Rady ukraincami, ale i ŭsimi členami C. Rady i H. Sekretaryatu, prynadležačymi da nacyonalnych mienšaściej. Jany admowilisia ad prawoŭ tak łaskawa dadzienych im časowym uradam, i bolš, čymsia raniej, miesc u Hienieralnym sekretaryacie nie ŭziali.

Paśla hetaj instrukcii u žniŭni miesiacy huberskije ziemstwy i sielanskije zjezdy hubernij Jekacierynasłaŭskaj i Charkaŭskaj pastanawili pryłučycca da aŭtanomnaj Ukrainy.

Ukraincy žadajuć, kab apriača hub. Jekacierynasłaŭskaj i Charnihaŭskaj jašče byli pryłučeny da aŭtanomnaj Ukrainy hub. Chersonskaja čašci Čarnamorskaj, dzie žywuć kazaki — ukraincy i Bessarabskaj, hub. Chocinski pawiet, dzie tak sama žywuć ukraincy.

Usie hetyje ziemli złučeny z Ukrainaj nia tolki etnohrafična, ale i histaryčna, i ukraincy majuć światoje prawa mieć ich u „wolnaj Ukrainie“.

Janučonak.

1) Ukraincy žadajuć autanomii s swaim wojskam, manetaj i mytnymi hranicami ad rešty Rasiei.

U Wilni i wakolicach.

× **Biełaruski teatr.** Paśla letniaho pierarywu biełaruskaja dramatyčnaja družyna, papoŭnienaja świežymi siłami, znoŭ prystupiła da pracy. Na sceni Biełaruskaho Klubu pačalisia proby nowaj pjesy F. Olechnowiča p. n. «Kaliś».

Reč dziejecca nie tak daŭno—u mnohich ješče žywa stajać u pamiaci hetyje časy... „Kaliś» — heta tady, jak pieršy raz zwarušylisia pa ŭsiej Rasiei masy rabočaho ludu, jak hołasnym pratestam pnociŭ staroha ładu piejali na wulicah «Čyrwony Štandar» abo rabotnickuju «Marsyljezu», kali ŭsio maładoje, ščyraje, mocnaje abniato było adnym rewalucyjnym ahniom, a „swyše“ razdaŭsia prykaz: «patronaŭ nie žaleć, chałastych załpoŭ nie dawać!..»

„Kaliś“ — heta dramatyčny abrazok tej niedaŭnaj minuŭščyny — s 1905-6 h. h.

Usio heta prajšło i musić užo nia wiernicca. Nima ŭžo ŭ Rasiei carskaho uradu, nima zabarony arhanizacii świadomaho proletaryatu, nima ŭžo šmat świedkaŭ pieršaj rewalucii: astalisia tolki uspaminki, krywawyje ŭspaminki, bo koler hetych časoŭ byŭ... čyrwony!..

× **U Biełaruskim Klubie.** Kab niadzielnyje lekcii dla članaŭ Klubu i muzykalna dramatyčnaho hurtka wiaści pawodłuh planu, systematyčna, na na apošnim zasiedańni rady staršyn wybrana specyalnaja lekcionnaja kamisija.

U hetu niadzielu, jak i ŭ minuŭšyje, adbudziecca čarodnaja lekcija a ½4 hadz. paabiedzi.

U wiečary ŭ subotu i ŭ niadzielu — zwyčajnyje wiečarynki tolki dla členaŭ klubu, hurtka i zaprošenych haściej.

× **Hramadzianski Uhodliwy Sud.** Na superarbitra suda zamiest pamieršaho M. Wensłaŭskaho wybran prysiažny adwakat, Jan Bajko.

Zasiedańnia suda ŭ najbližejšym časi majuć być pieraniesieny ŭ nowaje pamiašč·ńnie — Wilenskaja wul. 23, hłaŭny ŭchod, haspoda Sajuza Damaŭłaśnkoŭ (niekali Hramadzianskaho Kamitetu)

× **Skoraja pomač** u prošłym tydni (15—21.X.) dadziena ŭ 72 prypadkach, u tym liku 41 wyjezd karetki i 31 raz pomač dadziena na stancii.

× **Kiepski pačastunak.** Haspadar d. № 2 na Ž—kaj wul dau storažysie domu Konstancii Šabłonskaj, misku zupy. Kabiecina pajeła i nakarmiła swaich čaćwiora dziaciej Raptam padwiečar usie jeušyje zupu zachwareli ad atručeńnia. Odratawau ich doktar skoraj pomačy.

× **Temperatura.** Najwyszejszaja i najniżejzaja temperatura za aposznije dni była pawodłub Celsija):

	najwysz	najniž.
21—22	+ 9,⁰	— 1⁰
22—23	+ 9⁰	+ 1,⁰
23—24	+ 7,⁰	+ 2,⁰

BIBLIOGRAFIJA.

„Das Land Ober Ost“ („Ziemli Ober Ost“). Pad hetkim zahałoŭkam Presse-Abteilung pry Hłaunakamandujučym na ŭschodzi wydało knihu, katoraja na swaich 488 stranicach starajecca dać žycharom Niamieččyny apisańnie Kurlandzii, Litwy i zaniataj niemcami čaści Biełarusi. U knižcy 36 rysunkoŭ i 3 karty. Kaštuje jana ŭ abłožcy 6 m.

Z USIAHO KRAJU.

HRODNIA. Upraŭleńnie miesta padwoiło płatu za staruju papieru ci za pud jaje wydaje 1 funt cukru.

Adzin tutejšy žychar atrymaŭ ad miestowaho uradu wialikuju partyju aŭsa dziela wyrobu aŭsianki. Adnak, wyrablenaja im aŭsianka była wielmi błahaja bo ŭ joj jak-raz najmienš akazałosa aŭsa. „Fabrykantu“ prydziecca wiarnuć wartaść uziataho aŭsa.

BARANAWIČY (pad Hrodniaj). U adnaho s tutejšych žycharoŭ zhareło humno z wialikim zapasam žyta i jačmieniu.

NAWASIOŁKI. U način s 17 na 18 kastr. tut ukrali kania i karowu. Pry hetym byli wyłamany dźwiery.

BIEŁASTOK. Pazyčkowaja kassa Ostbanku, katoraja, jak wiadoma, wypuskaje «niamieckije rubli», pierawiedzi na ŭ Kownu.

ZABŁUDOWO Ŭ Biełastoku troje chłapcoŭ ukrali nidaŭna kania i pierepradali siudy. Kali haspadar kania pasuliŭ 100 rub. nahrady tamu, chto pakaže na winawajcoŭ, dyk kupiŭšy u chłapcoŭ kania gwałtam pawioŭ da abakradzienaho adnaho s chłapcoŭ i zažadaŭ nahrady. Na pytańnie, dzie koń, jon skazaŭ, što paśpieŭ pierepradać ŭ Polšou. Pry dalejšych dośledach wykryli, što i tam koń za adzin tydzień zmianiŭ užo piać ci šeść haspadaroŭ.

ZAHARANY., alekšyckaho paw. Sielanin P. addaŭ stelmauchu Wisieliku materjał na dwa koły. Kali koły byli ŭžo zakončeny, jon u način zalez da stelmacha, ukraŭ koły i miech pšanicy, katoruju pierepradaŭ u Łunu. P. zasudžen na 8 mies. u wastroh.

ŽUKOWIČY, alekšyck. paw. Troje rabotnikoŭ z rabotnaho bataljonu zaleźli ŭ chatu sielanina Klebana i pakrali pałatno, kašuli i 50 rub. hrašmi. Złodziei zasudženy na 5, 3 i 2 miesiacy ŭ wastroh.

PAPISKI. władysław. paw. Braty Simokajtis patajna pierajšli cieraz hranicu i ŭ Tulpeningsach (u uschodnich Prusach) abakrali, ŭłamaŭšysia, kupca Lemana. U ich ruki papali zapasy botaŭ, sukna i t. p. Za hetu «gastrol» Jonas, jak recydywist, zasudžen u papraŭčy wastroh na 2 hady 9 m., a jaho brat Michał, katory dahetul nie sudziŭsia, tolki na 150 rub. štrafu.

ARENSBURH, (na Ezel). Za hubernatara ostrawa Ezela naznačen baron v. Zekkendorf, b. etapny inspektar u Biełastoku.

MITAWA. Siudy pryjechali oberprezydent Uschodnich Prusaŭ i prezydent (hubernatar) Karaleŭca. Jany pabywali ŭ Ryzie, dzie znajomilisia s pałažeńniem. U tutejšym kazino im predstaŭlalisia predstaŭniki prybałtyckaho hramadzianstwa.

RYHA. U pratestanckaj katedry jość nadpis, u katorym haworycca, što niejakaja Magdalena fon Rejn dažyła tut 120 hadoŭ i mieła 76 dziaciej i ŭnukoŭ. Na ahuł, u hetym kraju hłybokije starcy — nia redki. Nia tolki ŭ Kurlandzii, ale i ŭ Litwie možna časta sustrecić wielmi pažyłych ludziej.

RYHA. Oficyalnaje rasiejskaje apawieščeńnie s 15 lipnia hetaho hodu daje hetki spis cen za maj 1915, 1916 i 1917 hodu za rasiejski funt:

	1915	1916	1917
Žytniaja muka .	4 k.	8 k.	30 k.
Pšonnaja muka .	15 „	30 „	100 „
Žytni chleb . .	5 „	9 „	50 „
Jaławičyna . .	30 „	85 „	160 „
Świnina	40 „	65 „	275 „
Kanina	15 „	22 „	68 „
Sałanina	90 „	150 „	300 „

V. Kazki mityčnyje i hierojskije.

1. Papiałyška.

Byli u adnaho čeławieka try syny: dwa razumnyje, a trejci dureń. Zachwareŭ ich baćka i wyžyć užo nie spadziewaŭsia. Pierad śmierćciu razdzialiŭ jon swaju haspadarku dwom razumnym synom. Dureń bačučy, što jamu baćka ničoha nia wydzieliŭ, staŭ žałkawać i płakać: «Što ty, tatka, mnie pakidaješ?» kaže jon baćku. Padumaŭ, padumaŭ baćka dyj kaže jamu: «usio haspadarstwo, synok, razdzialiŭ ja twaim staršym bratom, astalisia tolki ad padziełu moj kot, dy mazanaja pieč, što dziohać hnali: nichaj jany tabie astanucca“. Dureń i za heta padziakawaŭ.

Pamior baćka. Pachawaŭšy jaho, razumnyje braty durnia ŭ karšeń dyj za dźwiery wyštoŭchnuli, za im wykinuli i jahonaho kata. «Šukajcie,— kažuć, — sabie chleba, a my hultajoŭ karmić nia budziem. I pajšoŭ dureń, zapłakaŭšy, u swaju spadkawuju mazanuju pieču. Loh tam na popieli, kata pałažyŭ u hałowach, kab sahrecca. Ležaŭ jon, ležaŭ—zachacieŭ jeści i dawaj kryčać: „jeści chaču! jeści chaču!“ schapiŭ kata i kaže; „ja ciabie zjem“. — «Pačekaj trochi, nia ješ mianie, — kaže jamu kot, — ja tabie jady pryniasu». I pajšoŭ kot pa strechach łazić — jady šukać; prynios kaŭbas, nakarmiŭ durnia. Tolki jon najeŭsia, staŭ kryčać: žanicca chaču!» Tut užo kot ničoha nia moh daradzić. Tak dureń kryčaŭ, pakul iznoŭ jeści zachacieŭ. I hetak kožynny dzeń: wyhaładajecca, kryčyć: «jeści chaču», padješć — kryčyć: «žanicca chaču». Nawat bić kata staŭ. „Treba jaho ažanić“ dumaje sabie kot. «Ale ž jak pakazacca u swaty z hetkim staŭpom u popieli? Chto za jaho, za takoha pojdzie zamuž?“ Dumaŭ, dumaŭ kot i nadumaŭsia.

Pajšoŭ na šumietnik krawiecki, nazbiraŭ akramaskoŭ rožnych i pašyŭ jamu adzieńnie; paśla pajšoŭ na šumietnik šawiecki, nazbiraŭ kusočkaŭ skury, končykoŭ dratwy i pašyŭ jamu boty. Nakarmiŭ durnia, abmyŭ jaho i adzieŭ u nowuju adziežu. A wiedama, što prybiary pień— dyk i pień charoš; tak i hety dureń zrabiŭsia taki hožy, što choć k karaleŭni wiadzi jaho; až kot na jaho zalubawaŭsia. «Nu pojdziem u swaty k našamu «panu»,—kaže durniu kot. „Ty zawi siabie panam Papiałynskim (bo ty ŭ popieli kačaŭsia), siadzi jakby wialiki pan, ničoha nie hawary, haławu dziaržy prosta, na siabie nie ahladajsia“

I pajšli jany u świet k panu. Pryjšli. Pan až dziwu daŭsia ubačyŭšy takoha kata, što umieje hawaryć; dy nie tak pan dziwiŭsia jak panienka, jaho dačka. A jak kot raskazaŭ, skolki u pana Papiałynskaho majontkaŭ i što jon choče z jej žanicisia — zhodziłasia nawat z achwotaj. Ale baćki chacieli daznacca, ci praŭda, što kot raskazywaje pra majontki pana Papiałynskaho i nadumali pierad wiasieliem zjeździć k jamu u hošci. Sabrali susiedzioŭ, pasadzili durnia u karetu i pajechali. Kot papieradu pabioh. Jechali, jechali, až zajechali u majontki Žmieja Harynowiča. Paścili tam pastuchi wialikaje stado karoŭ. Kot i pytaje u ich: «čyje wy pastuški?»

— „Zmieja Harynowiča“.

— „Nie kažycie, što Zmieja Harynowiča, a kačycie pana Papiałynskaho; bo szadu za mnoj lacić Hrom s Piarunom — zabjeć was?. Pastuški tak i zrobili; jak ich pany spytali: čyje jany.

Paśla kot sustreciŭ kaniuchoŭ Zmieja Harynowiča i ich zastrašyŭ Hromam i Piarunom dy zahadaŭ hawaryć što i jany pana Papiałynskaho. Jany tak i skazali na panskaje zapytańnie. Baćka panienki ros jak na droždžach ad radašci, što taki bahaty pan maje być jaho ziaciem. Prybieh kot až u samy dwor Zmieja Harynowiča i kryčyć: „chutčej chawajsia kudy niebudź, panie Zmieju! Bo lacić Hrom s Piarunom zabjeć ciaciabie“! A Žmiej, wiedama, baicca hromu,—spužaŭsia. „Kudy-ž, — kaže — mnie schawacca?“ Siarod zmiejewaho dwara rasła wializarnaja dziuplistaja lipa. „Leź chutčej u dziupło!“ kaže kot žmieju. A jon supałochu, ničoha nie razabraŭ i palez u dziupło. Katu tolki taho treba było: zabiŭ jon diupło palenam i hlinaj zamazaŭ. Potym taho kot kryknuŭ zmiejewaj dworni: „Kali chočecie žywymi być, dyk nie kažycie što wy Zmieja Harynowiča, a kažycie: pana Papiałynskaho, bo lacić Hrom s Piarunom — zabjeć was!» Usie słuhi strašna spužalisia. Tymčasam padježdžajuć k dwaru wiasielnyje hošci. Uzjechaŭšy ha dwor, dziwu dalisia — tak usio było prychoža i pa pansku prybrana. Słuhi wyjšli na sustreč i pawiali maładych u pakoj. Tam hošci i wiasiele zhulali. Hučnaje było wiasielle. Tak staŭ dureń panawać u žmiejewym dware. Jano praŭda, što razumniejšym jon nie zrabiŭsia, ale i na što bahatamu rozum?

WIESTKI Z RASIEI.

PI[illegible]CIARBURH. Padhatawicielny parlament. Kierenski zajawiŭ, što tymčasowy ŭrad da adkryćcia ustanoŭčaho sejmu pawinien baranić dadzienuju ŭłaść ad usielakich pukušeńnioŭ. Na urad uzłożeny dźwie niezwyčajna ciažkije žadačy: zaščyta staronki i adnaŭleńnie bajewoj siły armii. Na dženaj konferencii sajuźnikoŭ rasiejskije deputaty buduć baranić hodnaść i interesy Rasiei. «Ad imi armii ja zajaŭlaju, što sprawa strawawańnia frontu stanowicca ŭsio bolš i bolš ważkaj u sprawie budučyny baćkaŭščyny».

ŠTOKHOLM. Jak danosiać hazety, finlandzkije socyalisty, ŭ prypadku niepadatliwaści senatu, maniacca utwaryć socyalistyčny urad. Pa ŭsiej Finlandzii orhanizujecca čyrwonaja hwardzija.

Z usiaho świetu.

BERN. U italjanskim parlamenci socyalist Modiljani zažadaŭ odpusku da chaty dla sałdatoŭ, radziŭšychsia ŭ 1874 i 1875 h. h.

Socyalisty trebawali toj-čas razhladzieć 34 padadzienyje zaprosy.

CIURYCH. U Miłanie i Wenecii uzniaiisia nowyje surjoznyje razruchi s pryčyny niedastačy spažyŭnych praduktoŭ.

U niekatorych miestoch panuje hoład. Wielmi sumlewajucca, čy Italija zdaleje dalej wajewać, asabliwa s pryčyny taho, što wajny nichto nia choče.

BAZEL. U Glazgo (ŭ Šotlandzii) s pryčyny trudnaści strawawańnia uzniaisia wialikije razrruchi s učaściem kinuŭšych rabotu rabotnikoŭ.

LONDON. Anhlicki ŭrad zahadaŭ začynić usie sajuzy sinn-fejneroŭ.

BERN. Ab miery zabastowačnaho ruchu u Złučenych Štatach haworać hetkije cyfry: u San-Francisko bastujuć 30,000 metalistaŭ, u Portlandzi (Oregon) — 4.000 rabotnikoŭ u wierfi i 3.000 rabotnikoŭ pa drewi i t. d.

BERLIN. (W.T.B.) Usie socyalnyje i ekonomičnyje sprawy Niamieččyny buduć addadzieny nowamu impierskamu uradu «Reichswirtschaftsamt».

Za pieršaho statssekretara hetaho uradu naznačen Šwander.

TELEHRAMY.

Niamieckije apawieščeńnia.

23.X Zachodni teatr.

Front Ruprechta Bawarskaho: Bitwy u Flandryi miž Draejbank i Pelkapel trywali da wiečara. Na pałudziennym kraju lesa Hutholst worahi hłybiej urezalisia ŭ naš zaščytny pojas, ale byli adkinuty kontratakaj i udzieržalisia tolki na adrezku 1200 metroŭ šyrokim na 300 m, u hłyb. Silnyje anhlickije šturmy pry Pelkapel adbity. Anhlickije šturmy wializarnymi massami naabapoł Gieluwelt złomleny, nidzie nie dajšoŭšy da našych zaharadziej. Francuzy i anhličanie pad našym skoncentrowanym ahniom mieli wialikije krywawyje straty i utracili pałonnych. Hetak učora ŭ batalii u Flandryi my dajšli poŭnaj udačy.

Front niamieckaho Naślednika: Artyleryjskaja bitwa na poŭnačy ad Suasson ad poŭdnia jšła poŭnym chodam i dajšła najwialikšaj siły u wiečary miž dalinaj Ajjet i Bre. Paśia jana asłabieła ale kala poŭnačy pačała iznoŭ krapčeć, dajšoŭšy barabannaho ahnia. U doświtkach pačalisia francuskije šturmy i hetak uzniałasia piešaja batalija

Na ŭschodnim bierazi Maasu my šturmam zdabyli wiaršynu 326 na zachodzi ad Bomon, uziaŭšy bolš za 100 pałonnych.

Uschodni teatr.

Na atrawoch Ryžskaj zatoki ŭziato ŭsiaho: 20,130 pałonnych, bolš za 100 harmat, u tym liku 47 ciažkich z bronienoscaŭ, 150 kulemiotaŭ i minamiotaŭ, bolš za 1200 wazoŭ, kala 2.000 kaniej, 30 samachodaŭ, 10 samalotaŭ, 3 uradowyje kassy z 365.000 rub., wialiki zapas praduktoŭ i wajennych materjałoŭ.

Miž Bałtyckim i Čornym moram — biez pieramien.

24. X. Zachodni teatr:

Front Ruprechta Bawarskaho: U Flandryi našy wojski kontratakaj wykinuli worahcŭ blizka zusim z našaho zaščytnaho pojasa, dzie im udałosia ŭwarwacca ŭ časi apošnaj bitwy ŭ lesi Hutholst. Ad Draejbank da Zandworde ahoń u načy iznoŭ krapčeŭ.

Front niamieckaho Naślednika: Francuzy ŭčora pačali wialikaje nastupleńnie ad daliny Ajjet i na poŭnačy ad Woksejjon, ǵda płoskahoryja na poŭnačy ad Pessi (25 kil.). Na poŭdni ad kanału Uaz-En, miž Ajjet i waršynami Oskei, pierad abiedam išli ciažkije, s pieramiennym ščaściem bitwy. Na samaj ranicy worahi atakawali našy linii, zrujnawanyje šaścidzionnym niščučym ahniom. Jany spatkali silny adpor i, paniosšy wialikije straty, nia mahli pasunucca ŭpiarod. Tolki paśia nowaj artyleryjskaj padhatoŭki nowy s padmohaj čyślenych pancyrnych samachodaŭ, kirawany z zachodu na Allman i s poŭdnia na Šowińjon uwarwaŭsia ŭ našy pazycii i dajšoŭ da pamienionych wiosak. Z hetaj pryčyny nielha było udzieržać pazycii miž hetymi wioskami. Zabirajučy nazad z hetych linij naše wojska pryšłosia ŭzarwać našy batarei i pakinuć ich woraham. Francuzy wostra śledam napirali. S pryčyny wystupleńnia našych rezerw warożý nacisk byŭ zadzieržan pry Pino, Wo de Son i Šowińjon, za katoryje išli strašennyje bitwy. Dalejšych udač worahi nia mieli.

Adnačasowa naabapoł chutara La Ruajer išli ataki niekolkich francuskich dywizij. Nowyje šturmy byli adbity s samymi ciažkimi stratami.

Paśla doŭhaho barabannaho ahnia worahi ŭ wiečary pačali šturm miž Bre i Aj. Dwojčy paŭtorany šturm hu tymi massami złomlen z sim pad zaščytnym ahniom i ŭwostraj štykawoj bitwie. Bitwa trywała da poznaj nočy. Siahońnia ranicaj jana nanowa nie pačynałasia.

Našy wojski bilisia hierojska.

Uschodni teatr:

Miž Ryžskaj zatokaj i Dźwinoj načami da 22 kastr. my biez praškod sastarany worahoŭ adcianuli nazad wysunutyje čaśai wojsk na hałoŭnyje pazycii.

Makiedonski front: Žywaja artyleryjskaja bitwa na zachodzi ad woziera Ocryda i ad Wardaru da Dojrana,

Austryjackije apawieščeńnia.

WIENA. 22.X. Italjanski teatr: Pry Monte Sif my ŭdačna ŭzarwali warožy aporny punkt. U dalinie Kordowole my ŭwarwalisia na druhuju warožuju liniju, ŭčynili ŭ worahoŭ ciažkije škody i wiarnulisia nazad s pałonnymi.

---

18 kastr. našy latučyje siły ŭdačna abkidali bombami warożyje marskije siły ŭ pałudziennaj čaści Adryatyckaho mora i ščaśliwa wiarnulisia nazad.

Niamieckaje nastupleńnie na Italiju.

Hłaunaja Kwatera. 24.X. Bajewaja čynnaść u Tyroli, Karyntyi i na Izonco šmat uzmacawałasia. Niamieckaja artyleryja dałučyłasia da artyleryjskaj batalii. Niamieckaja i aŭstryjackaja piachota zdabyła siahońnia ranicaj pieradnije italjanskije pazycii pry Fliču, Tolmejnie i ŭ paŭnočnaj čaści płoskahoryja Bainsicca.

WIENA (W.T.B.). 24.X. Siahońnia ranicaj aŭstryjackije i niamieckije wojski pačali nastupleńnie na wierchnim Izonco. Operacii razwiwajucca ŭdačna. Šmat dzie zdabyty pieršyje warożyje linii. Uziaty ŭžo 6.000 pałonnych.

BERLIN. (W.T.B.). 24.X. u wiečary. Na italjanskim fronci operacii razwiwajucca pawodłuh planu. Uziaty ŭžo niekolki tysiač pałonnych.

Kala wajny.

AFINY. Minister zahraničnych spraŭ zajawiŭ u hreckim parlamenci: «Mir jašče nie la paroha. Wajna budzie jšče doŭha trywać i spynicca nie raniej, čym wyzwaŭšyj suświetnuju wajnu militaryzm nia budzie razhromlen».

LONDON. (Reŭter). 22.X. Llojd Džordž skazaŭ u Albert—holiu pierad wializarnaj taŭpoj pramowu, każučy miž inšym:

„Na ŭsim kruhazory ja ŭsio ješče nie baču pradwieśnikoŭ trywałaho mira Ciapier možna było by dajści tolki dačesnaho zamireńnia, katoraje zakončyłosia by ješče bolš strašennaj wajny. Dzieła budučyny čeławiečestwa treba dajści ŭ hetaj wajnie akančacielnaj razwiazki. Ciapier Niamieččyna mahła by prystać na taki mir, katory byŭ by dla jaje karysny, a hetki kaniec wajny padbiŭby ŭ budučynie tuju ci inšuju prahawituju dzieržawu pajści pa jaje śladoch. Praŭdziwy worah ciapier — heta waienny duch, jaki panošycca u Prusach. Rasieja. Serbja i Belhija zusim prybity da ziamli siłaj Niamieččyny, katoraja za čas niekolkich ludzkich pakaleńnioŭ pryhataŭlałasia da zniščeńnia swaich susiedzioŭ. Świet nia dojdzie ni spakoju, ni woli, pakul hety bałwan nia budzie razbit, a jaho žrecy nia buduć pazbaŭleny pašany. Razwał rasiejskaj wajennaj siły adciahnuŭ nadziei Anhlii, ale čas—naš sajuźnik. My znachodzimsia napieradodni najważniejšaj internacyonalnaj konferencii, na jakoj buduć najbolš wydatnyje mužy sajuźnikoŭ, u tym liku predstaŭniki nowaj rasiejskaj demokracii. Kroki, jakije tamaka buduć pastanoŭleny, zrobiać nacisk na chod wajny, a mo' i na jaje razwiazku".

BERLIN. (W.T.B.). U wieraśni padwodnymi łodkami zatopleno ŭsiaho 672.000 tonn. Hetak ad pačatku nieahraničenaj padwodnaj wajny da 1 kastryčnika zatopleno ŭsiaho 6.975.000 tonn.

BERLIN. (W.T.B.). U načy z 18 na 19 kastryčnika artyleryjskim ahniom z našych minanoscaŭ zatoplen pad Diunkirchenam anhlicki monitor.

LONDON. Anhlicki kontr-minanosiec zatanuŭ. Wyratawany tolki 2 aficery i 21 matros.

Paŭnočny krejser «Arama» 12.927 tonn. zatoplen 19 kastryčnika torpedaju.

BERLIN. (W.T.B.). U paŭnočnych wodach iznoŭ zatopleno 15.000 tonn.

BERLIN. (W.T.B.). Nowyje udačy padwodnych łodak u kanali Lamanš i ŭ Niamieckim mory: 3 parachody, 2 parušniki.

Drukowana drukarni M. Kuchty. Wydawnictwo «Homan». Redaktar Jazep Saławiej